

Ingezonden aan Heren Gedeputeerde Staten van
Zeeland te Middelburg, in antwoord op hun rondschriften
van 14 April 1953, no. 793/272, 3e afd.

Waarde, 24 Februari 1955

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN WAARDE,
De secretaris, De burgemeester,

 wnd.

 wnd.

Watersnoodverslag.

alle

Tegen de avond op Zaterdag 31 Januari 1953 is de vloed wel bijzonder hoog als gevolg van de zware N.W. storm. 's Nachts wordt het echter nog erger. Reeds omstreeks half één wordt een waterstand bereikt, gelijk aan normaal hoog water bij springtij. En dat terwijl het pas ongeveer half vijf hoog water zal zijn! Het overgrote deel der bevolking is desondanks rustig naar bed gegaan. Weliswaar hebben velen van hen de waarschuwingen voor gevaarlijk hoog water door de radio gehoord, maar dat is wel meer gebeurd. Als men tevoren reeds had geweten dat de waterstanden zo hoog zouden zijn dat zij/records zouden slaan, dan was een dringende waarschuwing op haar plaats geweest. Zo iets is echter door niemand verwacht. Wel zijn mensen, die bij ervaring weten hoe grillig het water kan zijn, er niet zo gerust op geweest. En zo komt het dat een bewoner van de Havendijk, de heer L. Krijnsen, zijn zoon van de toestand op de hoogte gaat stellen, waarna deze burgemeester van Burg en dijkgraaf Van Fraas sen opbelt. Het is dan ongeveer half één. Burgemeester en dijkgraaf begeven zich onmiddellijk naar de dijk om de situatie in ogenschouw te nemen. Besloten wordt meerdere personen te wekken, daar hulp nodig zal zijn; want reeds kan worden vastgesteld dat zich wel eens een zeer gevaarlijke toestand zou kunnen ontwikkelen; om half drie is het dan ook al zeer critiek. Reeds zijn de bewoners van de woningen aan of bij de dijk naar veiliger plaatsen vertrokken. Het wordt niet langer verantwoord geacht dat zich in de huizen in de Westveerpolder nog mensen bevinden en + 3 uur worden zij dan ook gewaarschuwd de polder onmiddellijk te verlaten. De ontruiming heeft zeer snel plaats en ongeveer een kwartier later is de coupure in de Westveerpolder gesloten.

Het controleren van de dijken is een haast onmogelijk werk, maar het wordt zo goed en zo kwaad als het gaat gedaan.

Intussen stijgt het water. Door de stortzeeën loopt het lager gelegen achterland in. Besloten wordt alle inwoners te waarschuwen door middel van de sirene, wat dan ook omstreeks kwart voor vier gebeurt. Hierdoor worden practisch allen uit hun slaap gewekt; steeds meer mensen verzamelen zich aan de dijk. En nog hoger wordt het water. Hoe hoog het komt, valt niet na te gaan, maar naar schatting zal het even beneden 5 m. + N.A.P. zijn. Er kan echter niets gedaan worden

men staat volkomen machteloos. Het is op de meeste punten ondoenlijk te onderzoeken of de dijken reeds schade hebben opgelopen. Eindelijk lijkt het gevaar iets af te nemen en velen gaan dan ook weer naar huis terug. Maar plotseling, om ongeveer 5 uur, breekt de dijk door, die de 38 ha. grote Westveerpolder moet beschermen. In een minimum van tijd is de polder volgelopen. Een auto rijdt claxonnerend door het dorp en tegen half zes wordt de klok geluid om de inwoners te hulp te roepen voor versterking van de afsluiting van de Westveerpolder. De sirene was onbruikbaar geworden daar om 4.20 uur de elektrische voorziening uitviel. Spoedig is nu de dijkafsluiting zodanig met zandzakken verstevigd dat van die zijde geen gevaar meer te duchten is. In de ondergelopen polder zijn 's middags reeds drie van de vijf daarin staande woningen verzwelgen.

Spoedig na de overstroming heeft dijkgraaf Van Fraassen de Commissaris van de Koningin en de Hoofdingenieur-Directeur van de R.W.S. van het gebeurde in kennis gesteld. De Commissaris der Koningin adviseert te evacueren.

Bij het aanbreken van de dag kan de schade aan de dijken worden opgenomen. De Nolledijk blijkt over een breedte van + 50 m. tot aan de glooiing te zijn weggeslagen. Op vele plaatsen zijn de dijken min of meer ernstig beschadigd; vooral aan de binnenzijde heeft het water een ware ravage aangericht. Ook in de Emmanuelpolder is de toestand zeer zorgwekkend. Ruim 6 uur wordt op 1700 m. van de sluis een dijkdoorbraak geconstateerd van + 30 m. breed. 's Middags + 5 uur stort het water door de dijkbreuk en verspreidt zich door geheel de polder.

Onderwijl is gebleken dat het grote gevaar voor het dorp Waarde niet van de zeezijde komt. Reeds terwijl men bezig was zandzakken te vullen voor de afsluiting van de Westveerdijk, kwamen berichten binnen dat de Kruiningerpolder was overstroemd. Omstreeks 7 uur 's morgens wordt geconstateerd dat het water zich door de Kadijk een weg heeft gebaad naar het Waterschap Waarde en in de Krabbendijkse Vliet stroomt. Het gat in de dijk wordt nog gedicht, maar de Kadijk zal toch te zwak blijken.

Ondertussen is wethouder Dek 's morgens omstreeks half tien uit Krabbendijke teruggekeerd, waar hij een bespreking heeft gevoerd met de burgemeester van Krabbendijke over de evacuatie. In deze tussentijd heeft de burgemeester van Waarde getelefoneerd met de commissaris der Koningin in Zeeland en hem medegedeeld dat de toestand onhoudbaar is. Zijn verzoek om naar Krabbendijke te mogen evacueren wordt door de commissaris ingewilligd. Tijdens de zo juist genoemde reis heeft het al moeite gekost met een personenauto via de Plasseweg Krabbendijke te bereiken. Op deze weg staat dan reeds 15 à 20 cm water, deze weg is toen afgebakend, waarvan veel gemak wordt ondervonden. Om 10 uur wordt de evacuatie van de bevolking gelast. Het vertrek gaat zeer vlot, dank zij de spontane medewerking van de autobezitters, ook uit Krabbendijke. Om half twee is bijna het gehele dorp geëvacueerd. Om 4 uur zijn nog slechts ± 80 van de ruim 1100 inwoners in de gemeente aanwezig. Ook bijna al het vee is naar veiliger plaatsen vervoerd.

Inmiddels wordt om 11 uur de brandweerauto (met toebehoren) in veiligheid gebracht. Op het gemeentehuis is op die tijd het belangrijkste reeds naar de zolder verplaatst.

Even na half vier is de telefoonverbinding verbroken. Het water stijgt weer en omstreeks half vijf is de Kadijk, die reeds weer was afgebrokkeld, geheel doorgebroken en stort het water zich met ongekeerde kracht in de twee polders (Waarde en Oud Krabbendijke) van het Waterschap Waarde. Tegen half zes vertrekken plm. 15 personen per vrachtauto uit Waarde. Al staat er op een paar plaatsen reeds zo veel water, dat er geen verschil meer te zien is tussen sloot en weg en bij de Weel zo'n razende stroom, dat de chauffeur slechts met grote moeite het stuur kan houden, toch gelukt het Krabbendijke te bereiken. Achter deze vrachtwagen heeft de 31-jarige Jan Wisse nog getracht per fiets Waarde te verlaten. Hij is echter jammerlijk in de golven omgekomen en is het enige slachtoffer van de overstroming in Waarde. Het steffelijk overschot van Wisse wordt pas op 24 April gevonden, ongeveer op de plaats waar hij met zijn fiets in de golven was verdwenen.

Intussen heeft het water, nu tevens via de ook doorgebroken Lavendeldijk, zich met een woeste vaart een weg gebaan over de zo vruchtbare grond, enorm veel vernielend wat het op zijn weg tegenkomt. Twee woningen en een noodwoning worden vernield. Omstreeks 7 uur zijn beide polders geheel overstroomd en daarmee de gehele gemeente Waarde, met uitzondering van de Valkenissepolder en een gedeelte van de Havenstraat.

In de gemeente zijn nog 65 personen gebleven. 's Maandag worden 5 mensen met de polderboot gehaald en de volgende dag nog een flink aantal. Het vervoer naar Gawege geschiedt onder zeer moeilijke omstandigheden. Donderdag 5 Februari vertrekken de laatste bewoners uit de kom van de gemeente. De gehele bevolking bestaat dan nog uit 4 personen (in de droog gebleven Valkenissepolder) en 2 man van de Rijkspolitie. Hoewel een groot gedeelte van de veestapel is geëvacueerd, is toch ook nog al wat vee in Waarde achtergebleven. 63 koeien en paarden zijn naar de boerderij op Annaput overgebracht. Dit is in de volksmond het hoogste gedeelte van het dorp. Het water stijgt er echter tot 1.10 m ! 17 stuks vee zijn er verdronken. De rest wordt op 6 en 7 Februari met de hulp van Yerseke schippers gered.

In de nu komende maanden varieert de stand van het water van gemiddeld $1\frac{1}{2}$ tot 2 m., maar nooit wijkt het geheel, behalve in de Dorpsstraat en onmiddellijke omgeving (d.i. een lengte van 100 m.), die bij laag water droog komt te staan. Op Zondag 12 April wordt een waterstand geconstateerd die nog hoger is dan de hoogste vloed in Februari. In gebouwen waar het water nog niet op de zolder gestaan heeft, komt het nu wel.

Reeds vanaf de eerste dagen na de ramp proberen de inwoners weer hun dorp te bereiken om te zien wat er van hun bezittingen is overgebleven en om na te gaan of er nog wat te redden valt. Het dorp ingaan gaat niet dan met vergunning van de burgemeester, want Waarde is verboden gebied geworden. Deze maatregel is genomen om zo veel mogelijk de eigendommen van de bevolking te beschermen. Vooral in het begin valt zo'n tocht naar het dorp niet mee. Men gaat over de dijken naar de Havenstraat en kan dan per roeiboort of ook wel per kano verder. Maar gelukkig komt hierin spoedig verbetering. Vanaf 6 Februari gaan n.l. drie boten uit Yerseke varen. Eerst vanaf Gawege later vanaf 't Bolwerk. Eén der boten vervoert in hoofdzaak passagiers en huishoudelijke goederen, de andere twee speciaal landbouwwerktuigen, machines enz. Deze schippers hebben bergen werk verzet en zullen dan ook bij de Waardenaren in

4

dankbare gedachtenis blijven. Hierbij moet nog worden aangetekend dat ook nog andere schippers in Waarde varen, o.a. voor het ruimen van cadavers.

Donderdag 5 Februari wordt een bewakingspost op het gemeentehuis gevestigd, bestaande uit 2 man van de Rijkspolitie, nl. de postcommandant, wachtmeester G.P. Vreeke, en wachtmeester J.F. Goud van de Reserve. Zij verrichten hun dienst onder zeer moeilijke omstandigheden, vooral ook omdat men niet in het bezit is van motorboten. 10 dagen later komt hierin verbetering. Dan kan men n.l. beschikken over een motorvlet met twee pontonniers. Later arriveren nog twee pontonniers met een motovlet, terwijl ook nog Rijkspolitie de bezitting komt versterken. De pontonniers worden in Maart vervangen door Rijkspolitie te water. De vletten worden 15 Mei weer weggehaald, daar dan hun taak in Waarde afgelopen is. Gaan we nog even terug naar 17 Februari. Dit is een goede dag voor de geïsoleerde bezetting. De telefoonverbinding met het gemeentehuis is dan n.l. hersteld door het aanleggen van een noodverbinding. Er doen zich nog wel eens storingen voor, maar meestal zijn deze spoedig verholpen. Zo moet de politie in Waarde werken. Zij is daar onmisbaar voor bescherming van de eigendommen en doet wat in haar vermogen ligt om haar taak zo goed mogelijk te volbrengen. Dat het werk van deze mannen in hogere kring waardering ontmoet, blijkt wel uit het feit dat ongeveer half Februari door Prins Bernhard een radiotoestel in bruikleen wordt afgestaan.

De chaos die is aangericht, is enorm. Men ziet op het water uien en wijnpeen en tegen de dijken ligt een enorme hoeveelheid wrakhout e.d.; overal drijft dit nog rond en vormt een gevaar voor de gebouwen. Daarom wordt begin Maart een aanvang gemaakt met het bergen van deze goederen.

Ondertussen is de Donderdag na de ramp niet bepaald prettig geweest voor de geëvacueerde bevolking van Waarde in Krabbendijke. De toestand van de dijken rondom de laatstgenoemde gemeente is van dien aard dat het eigenlijk niet verantwoord is dat zo veel mensen in het dorp blijven. Daarom wordt aangeraden de vrouwen, kinderen en ouden vanden dag te evacueren naar veiliger plaatsen, wat dan ook gebeurt. Zo wordt de bevolking naar alle windstreken uiteengeslagen en is tenslotte over ruim 80 plaatsen verspreid. Een wat eigenlijk nog erger is: Het gezinsleven is verstoord. Het zal tot April duren eer de gezinnen voor het grootste deel herenigd zijn.

Toch blijft men niet bij de pakken neerzitten. Veel Waardenaren huren in andere gemeenten land, zodat ze toch zelfstandig kunnen werken. Anderen gaan naar de dijken, want ook daar is voorlopig genoeg te doen: Men is al druk aan 't be- raadslagen over een zo spoedig mogelijk herstel.

Het eerst wordt aan de dijk van de Emmanuelpolder begonnen. Na de overstroming van 1 Februari 's middags is het water ook de volgende twee getijden nog de polder ingestroomd. Het water heeft een hoogte van gemiddeld 1 m. bereikt. Nadien is geen water meer door de breuk naar binnen gekomen. Dinsdag beginnen ongeveer 200 Limburgse militairen een ringdijk aan de buitenzijde om de doorbraak te leggen. Deze worden de andere dag door militairen van het regiment Johan Willem Friso vervangen. Deze mannen werken, samen met enige burgers, hard aan het herstel, zodat er reeds Vrijdagavond een ringdijk van ongeveer 100 m. lengte is gelegd, aan de buitenzijde bekleed met zandzakken. De andere dag wordt de duiker tussen Emmanuel- en Valkenissepolder open gemaakt en Maandag 9 Februari is het zeewater uit de Emmanuelpolder verdwenen. Vrijdags worden nog 1000 zandzakken verwerkt om de ringdijk rond de doorbraak wat

te verhogen, aangezien de situatie nog niet veilig genoeg wordt geacht. De 16e Februari wordt begonnen met het definitief herstel, in overleg met Rijks- en Provinciale Waterstaat. Ruim 6000 m² schorggrond wordt bij deze werkzaamheden verwerkt. 2 Mei is deze dijk definitief hersteld. Ook de geulen en krenken in het achterliggende land zijn gedicht.

Intussen heeft Donderdag 5 Februari toch nog een lichtzijde. Dan wordt nl. begonnen met de werkzaamheden aan de Nollidijk onder toezicht van de Nederlandsche Heidemaatschappij. De 12e Februari neemt de combinatie D. Verstoep-Breejenbout-Bos & Kalis de uitvoering van het werk in handen. De dag daarop is het gat in de Nollidijk zo ver gedicht dat de dijk op hoogwaterpeil gebracht is. Het werk wordt dan voorlopig stop gezet, want belangrijker werkzaamheden moeten voorgaan. Daarom wordt 14 Februari een begin gemaakt met de dichtmaking van de dijk aan de Westveerpolder. De breuk is 65 m. breed en 3 m. diep. Vrijdag 20 Februari is het gat in de dijk gedicht.

's Nachts breekt echter de dijk weer door. Woensdagmiddag 25 Februari lukt het het gat opnieuw te dichten. Op een bestorting van basaltsteen is een dijklichaam van zandzakken opgebouwd. Een zandzuiger heeft een zandbed achter de provisorische dijk gespoten. Op 20 Maart wordt een aanvang gemaakt met het aanbrengen van een kleilaag op het pas gedichte gedeelte van de dijk. 11 Maart wordt begonnen met het leeg pompen van de Westveerpolder. 3 April moet dit werk worden stop gezet, daar de polder zo ver van het water ontlast is, dat met de pomp geen water meer geloosd kan worden. De volgende dag is de situatie niet zo gunstig. De duiker tussen de polder Waarde en de Westveerpolder laat water door, waardoor dus voor laatstgenoemde polder weer gevaar ontstaat. In allerijl worden noodvoorzieningen getroffen. 8 April wordt begonnen met het aanbrengen van een damwand. Op 15 April zijn de herstelwerkzaamheden aan de duikerklaar. Op 5 April wordt het pampen in de Westveerpolder weer hervat, terwijl op 16 April de polder zo ver droog is, dat genoemd werk kan worden gestopt. Maandag 20 April wordt begonnen met het inzaaien van de polder. De C-cijfers schommelen dan nog tussen 7 en 14, zodat er voor deze oogst nog maar voornamelijk gerst gezaaid wordt.

Intussen is een voor Waarde zeer belangrijke beslissing genomen. De Kadijk zal nl. worden hersteld. Op 23 Februari wordt begonnen met de aanvoer van materialen voor de Kadijk. Tevens wordt een aanvang gemaakt met de werkzaamheden aan de Lavendeldijk. Donderdag 26 Februari is het eerste gat in deze dijk gedicht. Op 10 Maart wordt het grootste en laatste gat in de Lavendeldijk gesloten. Op 16 Maart kan worden begonnen met het opspuiten van de Kadijk. De 28e Maart om 1 uur is het eerste gat in deze dijk, dat 100 m. breed is, dicht. Dan komt echter tegenslag. De volgende dag wordt als gevolg van een storm $\frac{1}{4}$ gedeelte weggeslagen. Ook twee kleinere gedichtengaten zijn weer opeengebroken. Maandag 30 Maart is het voor de twee zuigers, die werkzaam zijn aan de Kadijk, een ongeluksdag. De ene wordt door de harde wind van zijn ankers geslagen en krijgt schade aan de scheepswand, terwijl de andere zuiger zijn persbuis, waarmede het zand wordt opgespoten, verliest. In de loop van Dinsdag arriveert reeds een nieuwe persbuis uit Slie-drecht, zodat de zuiger zo spoedig mogelijk zijn arbeid kan hervatten. Op 7 April wordt weer begonnen met het persen in het 25 meter lange gat dat bij de storm weer in de Kadijk was gesla-gen. De 8e is het gat weer dicht. En dan gaat het snel in de goede richting. Op Maandag 20 April is het te herstellen ge-deelte van de Kadijk dicht! Een ander gedeelte van deze dijk zal echter niet hersteld worden, daar de gaten daar zeer diep zijn. In plaats daarvan wordt een circa 400 meter lange nood-dijk van stalen pontons gelegd van de Kadijk te herstellen

Kadijk naar de Rijksweg. Op en tegen deze pontons wordt klei
aangebracht ter meerdere versteviging. Zondag 19 April komt
deze dijk gereed. Het sluitgat zal op de Rijksweg bij de la-
vendeldijk komen te liggen. Een aantal pijlers van zandzak-
ken en een hoge loopbrug worden gebouwd. De twaalf gaten tus-
sen deze pijlers zijn 20 m. breed. Vóór de dichting van deze
gaten moeten de Yersekse schippers preberen uit de binnenzee
te komen en ze verlenen op 21 April voor het laatst hun hulp.

Op Donderdag 23 April, 's morgens tegen half zeven,
beginnen 800 arbeiders het slotoffensief. Het water in de af-
te sluiten polders staat buitengewoon laag. (1.08 + N.A.P.);
de Rijksweg ligt over een groot gedeelte droog. Ruim een uur
later hebben 100.000 zandzakken gezorgd dat in het Waterschap
Waarde de zee geen vrij spel meer heeft! Van de zeedijk tot
de Oostdijk zijn thans 1300 strekkende meter aan stroomgaten
afgesloten.

/hele

Het is een geluk dat de sluis kan werken, want op 20
Maart was ze lek. Op 28 Maart is ze voorlopig gedicht. Zo be-
gint dan van Woensdag op Donderdag de sluis reeds met spuien.
Zij wordt veiligheidshalve slechts plm. 60 cm. geopend. Maar
het gaat goed en op 26 April kan de sluis ze ver mogelijk wor-
den geopend, d.i. + 1.30 m. En het water zakt langzaam maar
zeker!

Door deze goede gang van zaken is de stemming onder
de bevolking begrijpelijkerwijze heel wat verbeterd. Met
grote energie werpt men zich op het schoonmaken van de wo-
ningen die reeds droog komen. De waterleiding, die 1 April
moest worden afgesloten, daar een groot lek was ontdekt, kan
op 4 Mei weer voor een gedeelte van het dorp in gebruik wor-
den genomen en de 13e Mei functionneert ze weer in de gehele
gemeente.

Intussen kost het heel wat moeite om Waarde te be-
reiken, want men moet eerst ongeveer een half uur over de
dijk fietsen en men wordt dan over een watervlakte van plm.
50 m. lengte gevaren naar het droog gekomen gedeelte. Het
gemeentebestuur heeft nl. iemand verzocht zich met deze
"veerdienst" te belasten en op 24 April begint deze boot-
dienst. Lang duurt dit niet, want op 5 Mei is het water zo
ver gezakt dat een brug over de Havenstraat wordt geslagen.
Men kan de kom van Waarde weer bereiken zonder te varen!

Intussen begint men op 27 April achter de nooddijk
van pontons vanaf de Rijksweg een definitieve nieuwe weg
te leggen naar het reeds herstelde deel van de Kadijk. Want
het niet herstelde gedeelte van de Kadijk zal niet meer als
dijk dienst doen, maar met de grond gelijk worden gemaakt.
Hierdoor komt het nieuwe gedeelte van de dijk in de Kruinin-
gerpolder te liggen.

Maandag 11 Mei is het water zo ver gezakt dat de
eerste auto, een vrachtwagen, via de Weelweg naar Waarde
kan rijden. De weg waarlangs de laatste auto uit Waarde
vertrok, is dus ook weer het eerst berijdbaar.

Ondertussen verwerkt de sluis dagelijks een enorm
aantal kubieke meters water. Een hevelinstallatie heeft ook
nog + 8 dagen gewerkt, maar deze kan op 15 Mei geen water
meer krijgen, zodat de werkzaamheden hiermee worden beëindigd.
En als de maand Mei ten einde ~~is~~ loopt is het Waterschap Waar-
de bijkans droog gevallen.

Inmiddels gaat de bevolking door met de schoonmaak.
Schoonmaakploegen van vrouwen, meisjes en jongens komen hel-
pen. En zo nadert het einde van de evacuatie.

Nadat de Commissaris van de Koningin toestemming heeft
gegeven tot reëvacuatie van de bevolking met ingang van 8 Ju-
ni, begint met ingang van deze datum de terugkeer.

Maken wij de balans op dan blijkt dat het aantal

directe slachtoffers beperkt gebleven is tot één, maar het aantal van hen, die indirect aan de gevolgen van de ramp stierven, o.a. door kouvatten bij de evacuatie, is groter. Van de 274 woningen zijn 7 totaal verwoest en 9 zwaar beschadigd. Bijna alle andere woningen hebben in meerdere of mindere mate schade opgelopen; ~~want~~ slechts 3 woningen hebben geen waterschade gekregen. Daarbij komt nog de schade aan vee, want er verdronken o.a. 58 stuks rundvee en 4 paarden, d.i. resp. + 18% en + 4%.
